

Aktuálne tendencie ochrany náboženskej slobody v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva

Martin Gregor

Tento článok bol spracovaný v rámci projektu UK/14/2018 *Náboženská sloboda v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva v kontexte konfliktu medzi náboženským presvedčením jednotlivca a záujmami spoločnosti.*

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLEP“) je charakteristická pomerne dynamickým vývojom. Predmetné konštatovanie na nás dolieha o to viac, že počet sťažností, namietajúcich porušenie čl. 9 *Európskeho dohovoru o ľudských právach* zo dňa 4. novembra 1950, od 90. rokov 20. storočia značne stúpol. Rozhodnutia, ktoré vydal tento medzinárodný súd na sklonku roku 2017 a v prvej polovici roku 2018, upevňujú garancie individuálnej i kolektívnej náboženskej slobody. V oboch sférach došlo k prehĺbeniu a precizovaniu doterajšej judikatúry o ďalšie skutkové okolnosti.

Je potrebné upozorniť najmä na najnovší vývoj v oblasti registrácie nových náboženských spoločenstiev, avšak aj postupné (i keď stále veľmi pozvoľné) odtabuizovanie nosenia náboženských symbolov vo verejnom priestore. Predmetná judikatúra je náznamom toho, že ESLEP zohľadňuje úlohu náboženstva v pluralitnej, demokratickej spoločnosti a vo svojich rozhodnutiach sa usiluje hľadať cestu pre efektívnejšie uplatňovanie náboženskej slobody jednotlivca.

Kým kolektívna náboženská sloboda bola poznamenaná pomerne stabilným vývojom, uvedený prístup súdu je predovšetkým vo sfére individuálnej náboženskej slobody relatívne nový. Viaceré rozhodnutia ESLEP v minulosti presadzovali skôr sekularistický model, kedy súd aproboval princíp sekularizmu v Turecku a laicity vo Francúzsku, pričom tieto hodnoty posúdil ako zlučiteľné s duchom

Dohovoru.¹ Najznámejším rozhodnutím tohto druhu je však bezpochyby rozsudok druhého senátu EŠLP v kauze *Lautsi proti Taliansku* o porušení náboženskej slobody v dôsledku prítomnosti križov v talianskych triedach, k čomu sa už veľká komora nepriklonila.²

1. Posilňovanie kolektívnych záruk náboženskej slobody

V prvopočiatkoch činnosti Európskej komisie pre ľudské práva sa kolektívnej náboženskej slobode neprikladal dostatočný význam.³ Tento postoj bol však čoskoro prehodnotený. Štrasburské orgány vo svojej judikatúre uznali, že náboženské presvedčenie sa nerealizuje len v súkromí, ale aj v komunite a na verejnosti, spoločne s tými, ktorí vyznávajú rovnakú vieru. Náboženské komunity sa totiž typicky formujú do organizovaných štruktúr, ktorým musí byť poskytnutá náležitá ochrana. Preto čl. 9 Dohovoru má byť v týchto otázkach interpretovaný v súvislosti s čl. 11 Dohovoru (sloboda združovania).⁴

¹ Napr. Rozsudok veľkej komory zo dňa 13. februára 2003 vo veci *Refah Partisi (strana blahobytu) a ostatní proti Turecku*, sťažnosť č. 41340/98, bod 105 a nasl.; rozhodnutie veľkej komory EŠLP zo dňa 10. novembra 2005 vo veci *Leyla Sahin proti Turecku*, sťažnosť č. 44774/98, body 114–116; rozsudok piateho senátu EŠLP zo dňa 25. novembra 2015 vo veci *Ebrahimian proti Francúzsku*, sťažnosť č. 64846/11, body 63 a nasl. Pozri aj LANGLAUDE, Sylvie, *Indoctrination, Secularism, Religious Liberty and the ECHR*, in: *International & Comparative Law Quarterly* č. 4/2006, Cambridge, s. 937–939.

² Rozsudok druhého senátu EŠLP zo dňa 3. novembra 2009 vo veci *Lautsi proti Taliansku*, sťažnosť č. 30814/06; k tomu porovnaj rozhodnutie veľkej komory zo dňa 18. marca 2011. Miera kritiky, ktorá sa vznikla na EŠLP, sa niekedy pokladá za určitý prelom v rozhodovacej činnosti súdu. Pozri LEIGH, Ian, AHDAR, Rex, *Post-Secularism and the European Court of Human Rights*, in: *The Modern Law Review* č. 6/2012, Oxford, s. 1064.

³ NEMEC, Matúš, *Právna subjektivita cirkvi a náboženských spoločností v Slovenskej republike vo svetle vnútroštátneho práva a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva*, in: *O práve, cirkvi a spoločnosti (vybrané aspekty)*, Bratislava, 2016, s. 125–126. Ide najmä o rozhodnutie Komisie pre ľudské práva zo dňa 17. decembra 1968 vo veci *X. proti Spojenému kráľovstvu*, sťažnosť č. 3798/68, v ktorom sa konštatovalo, že korporácia ako právnická osoba nie je spôsobilá na vykonávanie práv podľa čl. 9 Dohovoru. Tento úsudok bol potvrdený aj v rozhodnutí Komisie pre ľudské práva zo dňa 8. marca 1976 vo veci *X. proti Dánsku*, sťažnosť č. 7374/76, podľa ktorého cirkev bola chránená prostredníctvom práv jej členov.

⁴ LEIGH, Ian, *Balancing Religious Autonomy and Other Human Rights under the European Convention*, in: *Oxford Journal of Law and Religion* č. 1/2012, Oxford, s. 113. Pozri tiež SCHABAS, William, *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, Oxford, 2015, s. 429. Podobne KRÍŽ, Jakub, *Autonomie cirkvi*, Praha, 2018, s. 148.

Výrazom pozitívneho prístupu ku kolektívnej náboženskej slobode v minulosti boli aj doktrínálne rozsudky *Hasan a Chaush proti Bulharsku*,⁵ *Metropolitná cirkev Besarábie* a ostatní proti Moldavsku,⁶ neskôr aj rozsudok *Náboženská spoločnosť Svedkovia Jehovovi a ostatní proti Rakúsku*.⁷ ESELP v nich nielen deklaroval povinnosť štátu ostať neutrálnym a nestranným arbitrom v prípade vzniku rozporov vo vnútri náboženských skupín, ale zdôraznil aj dôležitosť uznania náboženského spoločenstva, vrátane vzniku jeho právnej subjektivity, s čím sa spájajú osobitné práva a výhody, bez ktorých nemožno efektívne realizovať výkon náboženských povinností. Odmietnutie registrácie takéhoto subjektu má negatívny efekt na náboženskú slobodu všetkých veriacich, ktorí k tejto skupine patria.⁸

K výraznému upevneniu kolektívnej náboženskej slobody došlo aj v prípade *Maďarská kresťanská menonitská cirkev a ostatní proti Maďarsku* z roku 2014, v ktorom ESELP skúmal dvojaký režim právneho postavenia cirkví a náboženských spoločností. V dôsledku prijatia novej vnútroštátnej úpravy mnohé cirkvi stratili svoje dovtedajšie postavenie. Tento stav označil ESELP za rozporný s čl. 9 Dohovoru, pričom naznačil, že dvojaký režim pre cirkvi nemusí nevyhnutne odporovať Dohovoru, ak ide o odraz historickej tradície štátu, ktorá našla svoje právne vyjadrenie ešte pred pristúpením krajiny k Dohovoru.⁹

V poslednej dobe rezonovali pred ESELP najmä sťažnosti, ktoré sa dotýkali registrácie nových náboženských spoločenstiev.¹⁰ Pokračujú v pozitívnom, ba až ochranárskom prístupe súdu ku kolektívnym zárukám náboženskej slobody.

⁵ Rozsudok veľkej komory ESELP zo dňa 26. októbra 2000 vo veci *Hasan a Chaush proti Bulharsku*, sťažnosť č. 30985/96, body 62 a 78. K tomu pozri SPRATEK, Daniel, *Právo cirkví a náboženských spoločností na subjektivitu*, Na okraj rozsudku Evropského súdu pro ľudská práva ve věcech Hasan a Chaush proti Bulharsku a Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii, in: *Revue církevního práva* č. 26–3/2003, Praha, s. 196–197.

⁶ Rozsudok prvého senátu ESELP zo dňa 13. decembra 2001 vo veci *Metropolitná cirkev Besarábie a ostatní proti Moldavsku*, sťažnosť č. 45701/99, hlavne bod 129.

⁷ Rozsudok prvého senátu ESELP zo dňa 31. júla 2008 vo veci *Náboženská spoločnosť Svedkovia Jehovovi a ostatní proti Rakúsku*, sťažnosť č. 40825/98, najmä bod 98.

⁸ TAYLOR, Paul, *Freedom of Religion: UN and European Human Rights Law and Practise*, Cambridge, 2005, s. 225–227.

⁹ ARLETTAZ, Fernando, *State Neutrality and Legal Status of Religious Groups in the European Court of Human Rights Case-law*, in: *Religion and Human Rights* č. 3/2016, Leiden, s. 207–210.

¹⁰ Všeobecne ke registrácii náboženských spoločenstiev, zvlášť v našom prostredí, pozri NEMEC, Matúš, *Právne postavenie a činnosť cirkví v Slovenskej republike*, in: *Revue církevního práva* č. 5–3/1996, Praha, s. 157–159; PŘIBYL, Stanislav, *Registrace cirkví a náboženských společností na základě zákona č. 3/2002 Sb.*, in: *Revue církevního práva* č. 55–2/2013, Praha, s. 43–54;

Zo strany zmluvného štátu bolo zamietnutie registrácie náboženského spoločenstva väčšinou odôvodnené podobnosťou nového subjektu s už zaregistrovanou náboženskou spoločnosťou. K tomuto prístupu ESELP zaujal rezervované stanovisko a zakaždým konštatoval porušenie čl. 9 v spojitosti s čl. 11 Dohovoru.

Tento výklad sa prejavil v rozhodnutí *Metodiev a ostatní proti Bulharsku*, v rámci ktorého zmluvný štát odmietol registráciu islamského hnutia Ahmadíja kvôli výrazným paralelám predloženého súpisu základných zásad tejto skupiny s ortodoxnou islamskou obcou. Za účelom jasného odlišenia jednotlivých vyznaní vnútroštátne súdy vyžadovali od sťažovateľov, aby doložili podrobný súpis ich obradov, vrátane charakteristiky vzťahov ich viery s inými náboženstvami.¹¹

ESELP uviedol, že táto prax by mohla viesť ku konštantnému odmietaniu uznania akejkoľvek novej náboženskej skupiny, ktorá má podobné zásady ako už existujúce náboženské spoločenstvo. Tým by došlo k zakotveniu určitého subjektu ako jediného predstaviteľa konkrétneho náboženského smeru, čo by vyvíjalo na ostatných veriacich tlak, aby sa stali jeho členmi. Zmluvný štát by si týmto spôsobom uzurpoval právomoc hodnotiť vieroučné a doktrínálne problémy, ktoré spadali do pôsobnosti veriacich a samotných náboženských komunít. V súlade s judikatúrou ESELP sa štát musí zdržať posudzovania legitimacy určitého náboženského vyznania a nesmie vyvíjať opatrenia na predchádzanie schizmatických tendencií náboženských spoločností.¹²

Kauza *Pravoslávna Ochridská arcidiecéza proti Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko* sa odvíjala od citlivého sporu medzi Macedónskou autokefálnou pravoslávnu cirkvou a jej zložkou, ktorá uzavrela úniu so Srbskou pravoslávnu cirkvou a podriadila sa Pečskému patriarchátu. Následne bola registrácia tohto subjektu zamietnutá s poukazom na veľmi blízky charakter navrhnutého názvu s už existujúcou spoločnosťou.¹³ Macedónsko sa obávalo, že použitím slov „Ochridská arcidiecéza“ by mohlo dôjsť k zámene medzi veriacimi a v konečnom dôsledku by to vyvolalo zmätok, lebo podobné pomenovanie bolo vecne a historicky späté

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Zábaj, *Jak by měl vypadat nový zákon o svobodě náboženského vyznání*, in: Revue církevního práva č. 67–2/2017, Praha, s. 18–19, 24–25.

¹¹ Rozsudok piateho senátu ESELP zo dňa 15. júna 2017 vo veci *Metodiev a ostatní proti Bulharsku*, sťažnosť č. 58088/08, najmä body 8–11.

¹² *Metodiev a ostatní proti Bulharsku*, najmä bod 45 a nasl.

¹³ Bližšie k sporu pozri SARKISSIAN, Ani, *Religious Reestablishment in Post-Communist Politics*, in: Journal of Church and State č. 3/2009, Oxford, s. 496–497.

s Macedónskou cirkvou, aj keď nešlo o priamu súčasť jej názvu.¹⁴ Vzhľadom na predmetné pozadie macedónske orgány okrem podobného názvu namietali aj to, že dotknutá náboženská skupina bola založená zo zahraničia.

ESELP vyvrátil túto tézu nielen z dôvodu, že túto skupinu založili sami občania registrujúceho štátu a vnútroštátne právne predpisy neobsahovali podobný zákaz, no najmä preto, že akýkoľvek záujem na zachovaní celistvosti a dôstojnosti Macedónskej cirkvi nemohol odôvodniť zamietnutie registrácie, tzn. podstatné sťaženie činnosti iného subjektu.¹⁵ Argumentáciu zmluvného štátu posúdil ESELP ako nedostačujúcu a málo závažnú vo vzťahu k znemožneniu práva na slobodné združovanie. Odmietnutie nebolo nevyhnutné pre zachovanie demokratickej spoločnosti.

Napokon v najnovšom rozhodnutí *Bektašijská komunita a ostatní proti Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko* nedošlo k registrácii zmienenej komunity preto, že ďalšie Bektašijské spoločenstvo už vyvíjalo svoju činnosť. Zaregistrovanie nového subjektu s týmto označením by síce mohlo viesť k nedostatočnému rozlišovaniu týchto subjektov v rámci širšej verejnosti, no určité riziko zámenny tu hrozilo aj v prípade jednotlivých veriacich. Podľa zmluvného štátu bol tento záver umocnený aj tou skutočnosťou, že predložený súhrn základných zásad a vierouky nijako neodlišoval dotknuté spoločenstvo od islamskej náboženskej obce.

ESELP spochybnil stanovisko, podľa ktorého šlo o preventívne opatrenie, smerujúce proti vzniku náboženských konfliktov. Zmluvný štát nepredložil nijaké dôkazy, podľa ktorých by mohlo dochádzať k rozporom medzi veriacimi a neargumentoval ani ďalšími okolnosťami ohrozujúcimi demokratickú spoločnosť. Vzhľadom na to, že predmetná komunita pôsobila v danom štáte dlhodobo a k novej žiadosti o registráciu musela pristúpiť len kvôli nedopatreniu v zákone, museli byť dôvody pre odmietnutie jej registrácie mimoriadne závažné a presvedčivé.¹⁶ ESELP

¹⁴ Rozsudok prvého senátu ESELP zo dňa 16. novembra 2017 vo veci *Pravoslávna Ochridská arcidiecéza (Grécka pravoslávna Ochridská arcidiecéza Pečského patriarchátu) proti Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko*, sťažnosť č. 3532/07, body 112–115.

¹⁵ *Pravoslávna Ochridská arcidiecéza proti Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko*, body 118–120. K otázke zahraničného pôvodu náboženského spoločenstva pozri obdobný výrok rozsudku prvého senátu ESELP zo dňa 5. októbra 2006 vo veci *Moskovská pobočka Armády spásy proti Rusku*, sťažnosť č. 72881/01, bod 82: „[ESELP] nenachádza žiadne rozumné odôvodnenie pre rozdielne zaobchádzanie s ruskými a cudzími občanmi, pokiaľ ide o ich schopnosť uplatňovať právo na náboženskú slobodu prostredníctvom života v spoločenstve.“

¹⁶ Rozsudok prvého senátu ESELP zo dňa 12. apríla 2018 vo veci *Bektašijská komunita a ostatní proti Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko*, sťažnosť č. 48044/10 a ďalšie, bod 73.

rovnako odmietol relevanciu posudzovania legitímnosti vnútorných predpisov náboženského spoločenstva, pretože je len vecou veriacich, či vnímajú odlišnosti medzi konkrétnymi vyznaniami a z vlastnej vôle sa deklarujú ako samostatná náboženská skupina, čo bol aj tento prípad.¹⁷

Prezentované stanovisko vo všetkých troch prípadoch zodpovedá skoršej judikatúre ESLP. Vyplyva z nej, že odopretie registrácie náboženskej spoločnosti možno pokladať za radikálne opatrenie, ku ktorému štát nemôže siahnuť ani v prípadoch, keď by v dôsledku protichodných záujmov náboženských skupín mohol byť ohrozený náboženský mier a verejný poriadok.¹⁸ Podľa ustálenej doktríny štát nemôže riešiť vzniknuté spory elimináciou pluralizmu, jeho úloha spočíva v zabezpečení vzájomnej tolerancie medzi jednotlivými komunitami.¹⁹ Tento faktor bol zvlášť zreteľný v prípade Ochridskej arcidiecézy, no vyskytoval sa aj v oboch ďalších kauzách, v rámci ktorých štátne orgány skúmali dôvod registrácie zdanlivo podobných náboženských spoločností. Načrtnutá judikatúra je odzrkadlením neustále opakovanej požiadavky ESLP, aby štát bol neutrálnym a nestranným arbitrom vo vzťahu ku konkrétnym cirkvám.

Už v roku 2001 vo veci *Metropolitná cirkev Besarábie a ostatní proti Moldavske* ESLP v rozsudku uviedol: „Opatrenia štátu, ktoré favorizujú určitého vodcu, alebo orgány rozdelených náboženských komunít, eventuálne sa usilujú pohnúť časť spoločenstva, aby proti svojej vôli rešpektovalo jediné vedenie [príp. v tomto kontexte jedinú náboženskú spoločnosť], predstavujú porušenie práva na slobodu náboženského vyznania.“²⁰ Možno dospieť k záveru, že zmluvný štát bude mať sťažnenú argumentačnú pozíciu pri odmietnutí registrácie náboženskej spoločnosti najmä vtedy, ak ide v danej krajine o etablovaný a dlhodobo pôsobiaci subjekt, ktorý sám deklaruje svoju autonómnosť a rozdielnosť oproti jestvujúcim náboženským spoločenstvám.

¹⁷ *Bektašijská komunita a ostatní proti Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko*, bod 72.

¹⁸ SPRATEK, Daniel, *Evropská ochrana náboženské svobody*, Brno, 2008, s. 152–153.

¹⁹ Napríklad rozsudok druhého senátu ESLP zo dňa 14. decembra 1999 vo veci *Serif proti Grécku*, sťažnosť č. 38178/97, bod 53; rozsudok piateho senátu ESLP zo dňa 22. januára 2009 vo veci *Svätá synoda Bulharskej pravoslávnej cirkvi a ostatní proti Bulharsku*, sťažnosti č. 412/03 a 35677/04, bod 120 a mnoho ďalších.

²⁰ *Metropolitná cirkev Besarábie a ostatní proti Moldavske*, bod 117.

V procese priznávania právnej subjektivity náboženskej spoločnosti štát nie je oprávnený zachádzať do teologických debát a rozboru náboženského učenia daného subjektu. Mal by vychádzať výlučne zo zákonných požiadaviek na uznanie, resp. registráciu spoločnosti. Hoci ide o relatívne konštantnú judikatúru ESLP, ktorá nesporne vychádza z nasledovaniahodných východísk konfesnej neutrality štátu, *de lege ferenda* možno vzniesť úvahu o tom, či v konkrétnych prípadoch občas nejde o prílišné obmedzovanie voľného uváženia štátu, ktoré má byť v náboženských otázkach spravidla širšie.²¹

V rámci analýzy vývoja kolektívnej náboženskej slobody je nevyhnutné upozorniť aj na novšiu judikatúru ESLP v oblasti služobných vzťahov duchovných, resp. ďalších zamestnancov k cirkvám a náboženským spoločnostiam, ktorou sa tento príspevok bližšie nezaobera.²² Hoci prvotný princíp úplnej dobrovoľnosti služby v cirkvi bol prekonaný, vo viacerých novších rozhodnutiach sa stále zdôrazňuje povinnosť zvýšenej lojality, ktorá vyplýva práve z požiadavky slobodného a svojbytného vývoja náboženského spoločenstva.²³

2. Nové posúdenie odevného doplnku ako prejavu náboženského vyznania

V oblasti individuálnej náboženskej slobody istý čas dominovala polemika o nosení islamských šatiek. Štrasburská doktrína dlho vychádzala z tzv. Arrowsmith-testu, podľa ktorého nespadal každý prejav motivovaný náboženstvom pod ochranu čl. 9 Dohovoru. Toto právo možno priznať iba prejavu skutočnému, úprimnému a bezprostredne spätému s vierou.²⁴ Táto premisa mala svoj význam aj vo vzťahu k posúdeniu islamských šatiek ako prvému z uvedených prejavov.

²¹ Pri porovnaní miery voľného uváženia štátu medzi kategóriou individuálnej náboženskej slobody (*S.A.S. proti Francúzsku*) a kolektívnej náboženskej slobody (*Maďarská kresťanská menonitská cirkev a ostatní proti Maďarsku*) kritizuje tento vývoj napr. HENRARD, Kristin, *How the European Court of Human Rights' Concern Regarding European Consensus Tempers the Effective Protection of Freedom of Religion*, in: Oxford Journal of Law and Religion č. 3/2015, Oxford, s. 401–402.

²² Pozri KŘÍŽ, Jakub, *Autonomie cirkví*, s. 95–114.

²³ Napríklad rozsudok veľkého senátu ESLP zo dňa 12. júna 2014 vo veci *Fernandéz Martinéz proti Španielsku*, sťažnosť č. 56030/07, body 130–131.

²⁴ EVANS, Malcolm, *Religious Liberty and International Law in Europe*, Cambridge, 1997, s. 311–312. Porovnaj rozhodnutie Komisie pre ľudské práva zo dňa 16. mája 1977 vo veci *Arrowsmith proti Spojenému kráľovstvu*, sťažnosť č. 7050/75.

Dlhá spleť prípadov od rozsudku *Dahlab proti Švajčiarsku*²⁵ vyvrcholila rozhodnutím *S.A.S. proti Francúzsku*.²⁶ Odôvodnenie zákazu nosenia islamských šatiek prešlo v judikatúre EŠLP dynamickým vývojom od konštatovania, že ide o zdôraznenie nerovnosti medzi mužom a ženou a vo svojej podstate je ťažko zlučiteľné s hodnotami demokracie, až po vyzdvihnutie aspektu spoločného súžitia, v rámci ktorého vyvoláva nosenie zahaľujúcich odevov isté sociálne zábrany v otvorenej spoločnosti.²⁷

Nastolený trend po rozsudku *S.A.S. proti Francúzsku* bol potvrdený aj v nasledujúcich rozhodnutiach *Dakir proti Belgicku* a *Belcacemi a Oussar proti Belgicku*. V ich kontexte EŠLP upozornil na existenciu rizika, že tento zákaz by mohol viesť k upevňovaniu stereotypov a v konečnom dôsledku by eventuálne bránil ďalšiemu rozvoju pluralitnej spoločnosti, keďže obmedzí snahu žien vyjadriť oblečením svoju osobnosť a náboženské presvedčenie.

Na druhej strane zdôraznil subsidiárnu úlohu súdu pri kontrole plnenia záväzkov plynúcich z Dohovoru, vrátane skutočnosti, že prijatiu sporného zákazu predchádzala široká diskusia a samotný akt bol výsledkom demokratickej procedúry. Vzhľadom na širokú úvahu zmluvných štátov EŠLP konštatoval, že podobné opatrenie je primerané legitímnemu cieľu ochrany práv a slobôd iných a nevyhnutné pre zabezpečenie podmienok spoločného súžitia v spoločnosti (tzv. minimálne požiadavky na život v spoločnosti).²⁸

V roku 2018 obohatila rozhodovaciu činnosť EŠLP kauza, ktorá sa primárne dotýkala moslimského muža. Posúdenie práva nosiť moslimskú prikrývku hlavy

²⁵ Rozsudok druhého senátu EŠLP zo dňa 15. februára 2001 vo veci *Dahlab proti Švajčiarsku*, sťažnosť č. 42393/98.

²⁶ Rozsudok veľkej komory EŠLP zo dňa 1. júla 2014 vo veci *S.A.S. proti Francúzsku*, sťažnosť č. 43835/11.

²⁷ BARTOŇ, Daniel, *Omezení náboženské svobody za účelem dosažení lepšího vzájemného soužití*, in: Revue církevního práva č. 61–2/2015, Praha, s. 58–63; taktiež GREGOR, Martin, *Diskurz o uplatňování náboženské slobody na príklade nosenia „islamských šatiek“ v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva*, in: *Právo jako diskurz*, Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků. Olomouc, 2018, s. 191–197. Zo zahraničnej literatúry pozri napr. DALY, Eloin, *Fraternalism as a Limitation on Religious Freedom: The Case of S.A.S. v. France*, in: Religion and Human Rights č. 2/2016, Leiden, s. 140–150.

²⁸ Rozsudok druhého senátu EŠLP zo dňa 11. júla 2017 vo veci *Dakir proti Belgicku*, sťažnosť č. 4619/12, body 49, 55, 57–60. Rozsudok druhého senátu EŠLP zo dňa 11. júla 2017 vo veci *Belcacemi a Oussar proti Belgicku*, sťažnosť č. 37798/13, body 52, 53, 61. Analýzu týchto rozhodnutí poskytuje napr. CUMPER, Peter, LEWIS, Tom, *Empathy and Human Rights: The Case of Religious Dress*, in: Human Rights Law Review č. 1/2018, Oxford, s. 71–74.

(*taqiyah* alebo *kufi*) počas výsluchu v súdnej sieni bolo predmetom kauzy *Hamidović proti Bosne a Hercegovine*.²⁹ Potom, čo si dotýčny svedok odmietol zložiť kufi na výzvu súdu, dostal pokutu za znevažovanie súdneho konania, ktorá bola v dôsledku jej neuhradenia premenená na 30dňový trest odňatia slobody. Predmetný skutkový stav EŠLP odlišil od káuz nosenia moslimských šatiek na pracovisku vzhľadom na to, že sťažovateľ nepôsobil ako zamestnanec, v dôsledku čoho nebol viazaný povinnosťou zachovávať náboženskú neutralitu v službe.

EŠLP neidentifikoval žiaden dôvod, prečo by sťažovateľovo konanie nebolo inšpirované úprimným náboženským presvedčením, bez toho, aby mal v úmysle narušovať priebeh pojednávania, pohrdať súdom alebo akokoľvek odmietat' demokratické a sekulárne hodnoty štátu. Súd konštatoval, že sloboda prejavovať svoje náboženstvo je základným právom nielen preto, že zdravá demokratická spoločnosť musí podporovať pluralizmus a rozmanitosť, ale odôvodňuje to aj hľadisko jednotlivca, ktorý svoju vieru pokladá za ústredný princíp svojho života, a preto ju vyznáva spoločne s ostatnými. Svedok sa dostavil na súd podať svedeckú výpoveď tak, ako to od neho vyžadovalo vnútroštátne právo, nemohol sa tomuto úkonu vyhnúť. Hoci uložené obmedzenie malo svoj zákonný základ, nebolo nevyhnutné v demokratickej spoločnosti, v dôsledku čoho bol porušený čl. 9 Dohovoru.

Z charakteru tohto rozhodnutia vyplýva, že ním EŠLP nadviazal predovšetkým na prelomové rozhodnutie vo veci *Eweida a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* (letuška bola postihnutá za nosenie retiazky s krížikom na uniforme), hoci paradoxne vylúčil z vecnej matérie kauzy s pracovnoprávnym obsahom.³⁰ EŠLP sa v tomto prípade pokúsil hľadať na určité náboženské presvedčenie jeho vlastnou optikou. Zároveň je znamením toho, že postupne upúšťa od presadzovania sekularizmu ako hodnoty, ktorá „je zlučiteľná s demokraciou a pluralizmom“.³¹ Zmluvný štát

²⁹ Rozsudok štvrtého senátu EŠLP zo dňa 5. decembra 2017 vo veci *Hamidović proti Bosne a Hercegovine*, sťažnosť č. 57792/15, body 40–42.

³⁰ Porovnaj rozsudok štvrtého senátu EŠLP zo dňa 15. januára 2013 vo veci *Eweida a ostatní proti Spojenému kráľovstvu*, sťažnosť č. 48420/10 a ďalšie, body 82 a 94. Osobitne treba zdôrazniť vetu: „Prejavenie náboženského presvedčenia nie je limitované len na bohoslužbu a zachovávanie obradov, lebo existenciu priamej súvislosti medzi určitým konaním a náboženským presvedčením je potrebné posudzovať vo svetle každého prípadu osobitne. Na sťažovateľa sa však nekladie požiadavka, aby preukázal, že jeho konanie bolo vynútené pravidlami jeho viery.“

³¹ K vývoju princípu sekularizmu pozri NEMEC, Matúš, *Tvorba a princípy konfesnoprávnej doktríny v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva*, in: *Bene Merito*, Pocta Jozefovi Klimkovi, Bratislava, 2012, s. 195–198. Podobne MARTINKOVÁ, Jana, *Pojem sekularizmu v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva*, in: *Justičná revue* č. 8–9/2005, Bratislava, s. 987; k následkom

sa usiloval viackrát poukazať, ba apelovať na to, že vo verejnom priestore nemá mať náboženstvo priestor.³² EŠLP však tieto argumenty vo svojom posúdení nezohľadnil, aj keď zopakoval tézu zo svojej staršej judikatúry, že princíp sekularizmu je súladný s hodnotami Dohovoru (*a contrario* je síce súladný, ale nie záväzný).

3. Záver

Na záver je nevyhnutné aspoň okrajovo spomenúť ďalšiu aktuálnu otázku v oblasti vývoja náboženskej slobody. Je ňou oslobodenie spod vojenskej služby v dôsledku uplatňovania výhrady vo svedomí jednotlivca, ktorá môže mať svoj pôvod aj v jeho náboženskom presvedčení. Túto eventualitu zahrnul pod ochranu čl. 9 Dohovoru precedenčný prípad *Bayatyan a ostatní proti Arménsku*.³³ Rozhodnutie *Adyan a ostatní proti Arménsku* z roku 2017 ďalej doplnilo rozsah tejto záruky, keď sa EŠLP zaoberal charakterom alternatívnej služby, určenej pre jednotlivcov, ktorí úspešne výhradu vo svedomí uplatnili. Súd zdôraznil, že táto služba nemôže mať represívne, resp. odstrašujúce účinky v podobe neprimerane dlhšieho trvania oproti riadnej vojenskej službe. Zároveň by mala mať výlučne civilnú povahu, čo by sa malo dostatočne odraziť najmä v inštitucionálnej oddelenosti oboch druhov služby a nemožnosťou realizovať kontroly výkonu alternatívnej služby vojenskými orgánmi.³⁴

Rozhodovacia činnosť EŠLP tvorí základ pre zložitú, až neprehľadnú doktrínu európskej ochrany ľudských práv. Hoci platí, že každý prípad je nutné posudzovať samostatne, ustálená judikatúra dáva priestor pre vznik určitých princípov, ktoré sa uplatňujú v obdobných situáciách. Pri rozbere najnovších rozhodnutí nemožno prehliadnúť, že EŠLP chráni náboženskú slobodu na úkor voľného uváženia

---

uplatňovania sekularizmu pozri aj hlbokú úvahu HRDINA, Antonín Ignác, *Křesťanská morálka v sekularizovaném státu a právu?*, in: *De arte boni et aequi*, Pocta k životnému jubileu Alexandry Krskovej, Trnava, 2012, s. 97–103.

³² *Hamidović proti Bosne a Hercegovine*, bod 35.

³³ Rozsudok veľkej komory EŠLP zo dňa 7. júla 2011 vo veci *Bayatyan proti Arménsku*, sťažnosť č. 23459/03. Na druhej strane EŠLP zamietol sťažnosť mladíka stíhaného pre opustenie vojenskej služby. Hoci tvrdil, že u neho došlo k istým zmenám v jeho duševnom rozpoložení, zo skutkového stavu vyplynulo, že zo služby odišiel, aby mohol zarobiť peniaze pre svoju chorú matku, čo však nebol dôvod zakladajúci náboženskú výnimku. Pozri rozhodnutie druhého senátu EŠLP o neprípustnosti sťažnosti zo dňa 19. júna 2018 vo veci *Baydar proti Turecku*, sťažnosť č. 25632/13.

³⁴ Rozsudok prvého senátu EŠLP zo dňa 12. októbra 2017 vo veci *Adyan a ostatní proti Arménsku*, sťažnosť č. 75604/11, body 67, 71–72.

zmluvných štátov.³⁵ Hoci zdôraznil dôležitosť vnútroštátnych autorít, ktoré sú bližšie späté s pomermi v jednotlivých štátoch než medzinárodný tribunál, predsa len sa k tomuto princípu napokon nepriklonil. V tomto prípade zrejme nejde o žiaden rozhodujúci obrat od tzv. *margin of appreciation*, ba konštatovanie porušenia čl. 9 Dohovoru môže byť niekedy veľmi prínosné pre rozvoj garancií náboženskej slobody, ako v prípade tzv. vojenských výhrad vo svedomí. Pri výkone svojej rozhodovacej činnosti – či už s ohľadom na uváženie jednotlivých štátov alebo na základe samostatnej úvahy (aktivistického prístupu) – by však ESĽP mal mať vždy na zreteli najmä zachovávanie národných a celoeurópskych tradícií a špecifik.

Resumé

Článok analyzuje najnovšie rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva v oblasti ochrany náboženskej slobody a začleňuje ich do širšieho kontextu vývoja jeho judikatúry. Venuje sa viacerým rozsudkom, ktoré sa dotkli registrácie nových náboženských spoločenstiev. Vyplýva z nich, že štát môže odmietnuť registráciu tohto subjektu len z vážnych a dostatočných dôvodov, inak môže dôjsť k porušeniu čl. 9 Európskeho dohovoru o ľudských právach. Článok zároveň poukazuje na aktuálny vývoj v oblasti nosenia odevov, ktoré je motivované náboženským presvedčením jednotlivca.

Summary

Current Trends in the Protection of Religious Freedom in the Case Law of the European Court of Human Rights

The article analyses recent decisions of the European Court of Human Rights on protection of religious freedom and integrates them into the wider context of case law development. It deals with several judgments that have affected the registration of new religious communities. Following these judgments, a state may refuse to register a religious entity only for serious and sufficient reasons, otherwise there may be a breach of Article 9 of the European Convention on Human Rights. The article also highlights current developments concerning the wearing of clothing motivated by individuals' religious beliefs.

³⁵ K tejto doktríne pozri McGOLDRICK, Dominic, *A Defence of the Margin of Appreciation and an Argument for its Application by the Human Rights Committee*, in: International & Comparative Law Quarterly č. 1/2016, Cambridge, s. 22–27. Podobne MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, *Doktrína „Margin of Appreciation“ vo svetle rozhodovania sťažností na porušenie článku 9, resp. 15 Európskeho dohovoru Európskym súdom pre ľudské práva*, in: Olomoucké debaty mladých právnikov 2009, Olomouc, 2009, s. 265.

Zusammenfassung

Die aktuellen Tendenzen betreffend den Schutz der Religionsfreiheit in der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte

Artikel analysiert die neusten Entscheidungen des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte im Bereich des Schutzes der Religionsfreiheit und gliedert sie in den Kontext seiner bisherigen Rechtsprechung ein. Autor widmet sich einigen Urteilen, die die Registrierung der neuen Religionsgemeinschaften betreffen. Aus diesen Urteilen ergibt sich, dass der Staat eine solche Registrierung nur aus schwerwiegenden und ausreichenden Gründen verweigern kann; sonst könnte man Artikel 9 der Europäischen Menschenrechtskonvention verletzen. Artikel weist auch auf religiös motiviertes Tragen einer bestimmten Bekleidung und die entsprechende aktuelle Rechtsprechung hin.

Riassunto

Le tendenze attuali della protezione della libertà religiosa nelle sentenze della Corte Europea dei Diritti dell'uomo

L'articolo analizza le sentenze recentissime della Corte Europea dei Diritti dell'uomo nella materia della protezione della libertà religiosa e le mette in un contesto più vasto dello sviluppo giurisprudenziale. Si dedica ad alcune decisioni riguardanti registrazioni di nuovi soggetti religiosi. Secondo esse lo Stato può rifiutare la registrazione di un tale soggetto solo in base alle ragioni gravi e fondate, altrimenti la decisione potrebbe contrastare l'art. 9 della Convenzione Europea dei Diritti dell'uomo. L'articolo si occupa anche dello sviluppo attuale nella materia dell'abbigliamento che viene indossato in base alla convinzione religiosa dell'individuo.

Kľúčové slová: náboženská sloboda, Európsky súd pre ľudské práva, judikatúra, registrácia náboženských spoločností

Keywords: religious freedom, European Court of Human Rights, case law, registration of religious communities

Autor

JUDr. Martin Gregor, narodený v roku 1992, pôsobí ako interný doktorand na Katedre rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Venuje sa rímskemu a konfesnému právu.

JUDr. Martin Gregor, born in 1992, is an internal doctoral student in the Department of Roman Law, Canon Law and Religion Law of the School of Law of Comenius University in Bratislava. He focuses on Roman and religion law.

JUDr. Martin Gregor, geboren in 1992, ist als interner Doktorand am Lehrstuhl für römisches Recht, kanonisches Recht und Religionsrecht der Juristischen Fakultät der Comenius-Universität in Bratislava tätig. Er widmet sich dem römischen Recht und dem Religionsrecht.

JUDr. Martin Gregor, nato nel 1992, assistente di ricerca interno presso la cattedra del diritto romano, canonico ed ecclesiastico della Facoltà di Giurisprudenza della Università di Comenius a Bratislava. Si occupa del diritto romano ed ecclesiastico.

JUDr. Martin Gregor

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva

Šafárikovo námestie 6

810 00 Bratislava

Slovensko

e-mail: martin.gregor@flaw.uniba.sk